

שתי תוספות ל"מנחה לשלמה" פסקי הגרש"ז אויערבאך בהלכות רפואה

לכבוד העורך,

1. ב"אסיא" נט-ס¹ מלוקטים פסקי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בענייני רפואה ע"י הרה"ג פרופ' אברהם שטינברג שליט"א.
2. יש להוסיף את דעת הגרש"ז א לגבי : א) היתר לתרום קרנית [איננו מופיע שם בסעיף ט' בעמ' 13-15]. ב) תפילה על חולה סופני המתייסר מאוד [איננו שם בסעיף יב עמ' 15-17].

הוספה א': דעת הגרש"ז א לגבי ההיתר לתרום קרנית

- א) עדות בע"פ.
ב) עדות בכתב בשו"ת "שבט מיהודה".

א) עדות בע"פ

שוחחתי בעניין האמור עם ידידי הדגול ד"ר בן ציון סילברסטון שליט"א [רופא עיניים] אשר סיפר לי שהוא שמע מפי גדול אחד שהגרש"ז אוסר השתלת קרנית מיהודי. החלטתי לא להסתפק ב"כלי שלישי", אלא לגשת ולשאול את הגרש"ז בעצמי. בתאריך ט"ו כסלו תשנ"ד² (29 לנוב' 93) בשעות אחה"צ הצלחתי לפגוש את הגרש"ז בדרכו בשכונת "שערי חסד" כשהוא מלווה עם השמש שלו. שאלתי את השאלה כך: "האם מותר לתרום קרנית ולכתוב זאת בכרטיס תורם"? תשובת הגרש"ז היתה: "מותר". הייתי מאוד מופתע מהתשובה לאור המידע המוקדם שקיבלתי. חששתי שאולי לא שמעתי טוב, ולפיכך שאלתי פעם שניה ופעם שלישית. כאשר קיבלתי את אותה התשובה. כאן השמש כבר התערב וגער בי: "הרב אמר שמותר. מדוע אתה שואל שוב ושוב"?

ב) עדות בכתב בשו"ת "שבט מיהודה"

מצאתי בשו"ת "שבט מיהודה" ח"ג עמ' תג-תו התייחסות לענייננו³. דבריו של הגרש"ז אויערבאך נכתבו לגאון הרב איסר יהודה אונטרמן זצ"ל (הרב הראשי לת"א, ולימים הרב הראשי לישראל) כתגובה לדבריו ב"שבט

1. לעיל עמ' 39-3.
2. שחזור התאריך ע"פ יומן השנה שלי. יתכן שהדבר היה מס' ימים אח"כ, היות וניסיתי לראות את הגרש"ז 3 פעמים עד שהצלחתי להשיגו, ויתכן שביומן כתבתי את התכנון.
3. כאן המקום להודות לרב מאיר וונדר על המפתח שלו באסיא סג-סד, אשר דרכו הגעתי לדברים.

מיהודה" ח"א עמ' שיג-שכב. בכדי להבין את דברי הגרש"ז במכתבו, עלינו להתייחס בקצרה לדברי הרב אונטרמן.

תאריך המכתב הוא ז' כסלו תשט"ז, כך שיש הפרש של 38 שנים בין כתיבת המכתב לבין העדות בע"פ הנ"ל.

עיקרי הדברים בשו"ת "שבט מיהודה" ח"א עמ' שיג-שכב: הגראי"א נשאל על השתלת קרנית מיהודי מת לאדם חי כאשר הבעיות הן מצד ניוול המת, ומצד איסור הנאה מהמת⁴. הגראי"א מחדש בתשובתו את הנקודות הבאות:

1. אין בנטילת הקרנית משום ניוול המת היות וכלפי חוץ חסרון הקרנית איננו ניכר.
2. האיבר המושגל הופך להיות חלק מאיברי החי, ולפיכך אין כאן איבר של מת, אלא ע"י ההשתלה יש לנו איבר רגיל של החי. לאור זאת אין כאן בעיה של הנאה מהמת, היות ומדובר באיבר של החי, וגם אין כאן בעיה של ביטול מצוות קבורה, היות ומדובר באיבר מהחי (שיגיע לקבורה עם פטירת בעליו הנוכחיים שהם הם בעליו ע"פ ההלכה⁵).
3. הפרעה בראיה איננה מהווה חלק ממחלת עיניים המהווה פיקוח נפש (עיין בעבודה זרה כח:), אך עצם הפגיעה בתפקוד מהווה פיקוח נפש כאשר הוא איננו רואה בשני העיניים, היות והוא עלול ליפול בדרכו⁶.
4. הקרנית הינה כמו עור ואיננה נחשבת כבשר⁷. בתחילה הגראי"א רצה להקל בעניינו ע"פ דין עור, אך העלה שאין להתיר ע"פ נימוק זה לאור דעת הפוסקים שאוסרים גם בעור.

תמצית תגובת הגרש"ז א בשו"ת "שבט מיהודה"⁸:

1. לגבי נקודה 2 לעיל: הגרש"ז מקבל את חידושו של הרב אונטרמן שאין בכך משום איסור הנאה מהמת שכן ע"י ההשתלה האיבר הפך לאיבר מהחי. וזו לשונו: "מה שכתב הדרת גאונו בנוגע לאיסור הנאה מהמת דכיוון שסיבת האיסור הוא מפני שהוא עכשיו מת לכן

4. משום מה הרב לא מעלה כאן את עניין ביטול מצוות הקבורה. אמנם בתשובה הוא כן מתייחס לנקודה זו.

5. עיין באנציקלופדיה הלכתית רפואית ח"ב עמ' 225 ובהערה 93. יש להעיר שבתשובה האמורה הגראי"א סלל דרך להתיר השתלות האיברים בזמנינו. לפיכך ראיתי צורך להרחיב בדברים.

6. ויש להשיב שהוא ילמד לתפקד ולהסתדר עם העוורון שלו כפי שעוורים מלידה למדים להסתדר ולתפקד בסיוע אחרים.

[ראה שרידי אש ח"ב סי' קכ. שעוורון נחשב כפיקוח נפש משום החשש לנפילה. וכעין זה כתב גם בציץ אליעזר ח"ג סי' לה בשם הקדמונים לענין נכפה. — העורך]

7. עיין באנציקלופדיה הלכתית רפואית כרך ב' עמ' 226 - 227 בערך "עור".

8. ח"ג עמ' תג-תו.

- כשנתעורר לתחיה ודאי פקע האיסור ממילא - אין כל ספק שדבריו כנים ואמיניים".
- יש להדגיש שבכל התשובה אין שום התייחסות של הגרשז"א לגבי ביטול מצוות הקבורה, ולפיכך אין כל סתירה למה שכתב הגרשז"א למחבר "נשמת אברהם" שבעיית הקבורה איננה נפתרת ע"י החידוש הנ"ל, אלא בעיית ההנאה מהמת בלבד.⁹
2. אין בפעולת ההשתלה משום "מבטל איסור לכתחילה", היות והכוונה היא ליהנות אחרי ההשתלה, שאז הקרנית הופכת להיות איבר מהחי, ומשהו אחר, ואין כאן "ביטול ברוב".
3. אודות נקודה 3 שם, יש הערה דרך לימוד, כאשר אין הכרח להסיק מכאן לדעתו להלכה. וז"ל: "כן הנני להעיר בנוגע למ"ש דהצלה מעורון מקרי פיקוח נפש, יעיין מר בהגהות הגאון מוהרש"ק ז"ל בסי' שכח שלא העלה כלל על דעתו הך טעמא דכתב מר, רק כתב שם טעמים אחרים אשר קשה להאמין שבאמת יצאו מפי אומרים".
4. אודות נקודה 4 שם, לדעת הגרשז"א הקרנית היא משהו בין עור לבין הבשר. לאור מסקנת הגראי"א זצ"ל, עדיין אין בכך משום סתירה להסכמתו עם פסק הגראי"א.
5. ניתן לדייק שהגרשז"א מסכים עם ההיתר למעשה ע"פ כל הנ"ל. אמנם קשה מדבריו המובאים ב"נשמת אברהם"¹⁰ שבעיית הקבורה לא נפתרת ע"י החידוש האמור. כאן נסתייע בעדות שבע"פ אשר נאמרה הלכה למעשה.¹¹
- הרי שלמרות בעיית הקבורה לדעתו, הגרשז"א פסק בפועל להתיר.

ג) בין ישראל לעמים

יש להעיר שמצאנו בסוגיה המופיעה בתלמוד במס' מקומות¹² סברא שגופו של אדם מישראל שונה מגופו של בר עממין. הדברים מופיעים בהקשר של תופעה גופנית ברורה ולא לגבי עניין רוחני. לאור הסוגיה למד החת"ס שאין להקיש מגוף בר עממין כלפי גוף ישראל. וז"ל: "מימי תמהתי אחר שבעוה"ר אין לנו מדרש חכמות הרפואות וכל רופאי ישראל לומדים בבית מדרש לאומים וחכמיהם וכל חכמתם בנוי על טבעי... ואיך ישפוט

9. **נשמת אברהם** ח"ב יו"ד עמ' רסב. ויש להעיר שאחד מתלמידיו המובהקים של הגרשז"א, הגריי" נויבירט שליט"א, כן מקבל את החידוש גם לעניין הקבורה, ראה **נשמת אברהם** שם.

10. שם.

11. הובא בסעיף א) לעיל.

12. שבת דף פו; ; ע"ז לא; ; נידה לד; .

מזה על גופי ישראל? ... אבל רופאי זמנינו אינם עוסקים אלא בטבעי אוה"ע צל"ע מאוד"¹³.

הדברים הנ"ל אינם מטעמים פנימיים של "תערובת חול בקודש" כמו שכתב ה"ישכיל עבדי"¹⁴, אלא הם מהטעם המעשי רפואי. הדברים ככל הנראה לא נתקבלו, שכן לא שמענו אף פוסק בזמנינו שערער של הלימוד מגופות בני עממין לגבי ישראל, וכך תרומה מגופם הפכה להיות פתרון מעשי¹⁵ לחוששים לשיטת הפוסקים המחמירים באיברי ישראל בכל אופן. לפיכך הדברים נשארים יותר בבחינת הערה: מדוע הפוסקים לא התייחסו לסוגיה הנ"ל.

בכל מקרה, מי שמקל בהשתלה מישראל יכול לראות בסוגיה הנ"ל שיקול להעדיף דווקא תרומת ישראל לפי ההתאמה הקרובה יותר אליו.

הוספה ב': דעת הגרשז"א לגבי תפילה על חולה סופני המתייסר מאוד

ב"מנחת שלמה" סי' צא ס"ק כד הגרשז"א מתיר במקרה של חולה אשר מצטער מאוד, להתפלל עבורו שימות. הגרשז"א מדגיש "בתוך כדי דיבור" שהדברים אמורים לגבי תפילה, אבל ח"ו לא לגבי פעולה מעשית, אלא אדרבה יש לחלל את השבת להצלתו.

יש מחלוקת הפוסקים בעניין זה. יעויין ב"נשמת אברהם"¹⁶.

בברכת התורה,

הרב ראם צפרי, אלון שבות.

מקור: אסיא סה-סו, עמ' 163-160 (1999)

¹³. **חידושי החת"ס** ע"ז לא, ב.

¹⁴. ח"ו חיו"ד סי' כו.

¹⁵. פרט לשיטת ה**ישכיל עבדי** האוסר הן בקרנית של יהודי מפני האיסורים הרגילים וכן בגלל חסרונו לתחיה"מ, והן מגוי ע"פ הנ"ל.

¹⁶. יו"ד סי' שלה ס"ק כד, עמ' ריז-ריח.